

המכון למדיניות העם היהודי
THE JEWISH PEOPLE POLICY INSTITUTE

העיסוק בחוקיות הפעולות של ישראל ושל איראן בתקשורת ובפורומים משפטיים במהלך מבצע "עם כלביא"

סיכום עיקרי המחקר

כיצד בוצע המחקר?

המחקר זיהה 1,348 כתבות שפורסמו בזמן מבצע עם כלביא באתרי האינטרנט באנגלית של 17 כלי תקשורת מרכזיים ברחבי העולם שבמהלך חודש יוני 2025 נחשפו אליהם 2.11 מיליארד אנשים (על פי נתוני [similarweb](https://www.similarweb.com)). הכתבות זוהו באמצעות שימוש במילות מפתח שההנחה הייתה שיש להן זיקה לסוגיית החוקיות (למשל, "אזרחים", "חוק", "משפט בינלאומי").

בהמשך לכך, ובאמצעות כלי בינה מלאכותית מתקדמים, אותרו הכתבות שהייתה בהן התייחסות לסוגיה של חוקיות פעולות על פי המשפט הבינלאומי בהקשר של הלחימה בין איראן לבין ישראל.

לבסוף, בסיוע של כלי הבינה המלאכותית נעשתה בחינה מעמיקה יותר של הכתבות, ובכללה זיהוי הגורם המתייחס לנושא החוקיות - האם איראן, ישראל, מדינה שלישית או גורם אחר שאינו מדינתי (למשל, כתבים, ארגוני זכויות אדם או מומחים למשפט); נעשה ניתוח של נימת הדברים (הסנטימנט) של ההתייחסות בפרסום (האם ביקורתי, תומך או לא החלטי); ונעשה פילוח של הסוגיות עצמן שנדונו בפרסומים אלה.

נוסף על הבדיקה של אתרי החדשות, המחקר בחן גם פורומים (בלוגים) מקצועיים משפטיים מובילים שמשתתפים בהם מומחים למשפט בינלאומי הנחשבים לבעלי משקל בעיצוב התפיסה בעולם המשפט המערבי.

מחקר חדש של המכון למדיניות העם היהודי בחן באמצעות כלי בינה מלאכותית (AI) אתרי תקשורת שחשיפתם עולה על 2 מיליארד מבקרים בחודש. נמצא כי במהלך מבצע "עם כלביא" היה עיסוק נרחב בתקשורת בשאלות הנוגעות לחוקיות פעולותיה של ישראל בלחימה, אך רק שיעור קטן יחסית מן הפרסומים התייחס לחוקיות פעולותיה של איראן.

המחקר בחן 17 אתרי חדשות מובילים ברחבי העולם. הוא מצא כי מתוך מאות פרסומים שהתייחסו לשאלת עמידתן של ישראל ואיראן בכללי המשפט הבינלאומי במהלך הלחימה, כ-77% התמקדו בישראל ורק 23% באיראן. נתון זה קיצוני אף יותר ברשת אל-ג'זירה, שבה הגיע שיעור ההתייחסות לחוקיות פעולותיה של ישראל, הביקורתי בעיקרו, עד לכ-92%.

הרקע למחקר: מדוע צריך לבחון התייחסות ל"חוקיות"?

שימוש ברטוריקה משפטית דוגמת "הפרת החוק הבינלאומי" או "פשעי מלחמה" מסייע למסגר ("framing") ביקורת על אחד הצדדים ללחימה או תמיכה בו באופן המקנה לביקורת או לתמיכה מהימנות מיוחדת.

בעניין זה חשוב להדגיש כי הזירה המשפטית תופסת יותר ויותר מקום במאמצי הדה-לגיטימציה של מדינת ישראל. וכך, באמצעות תיוגה של ישראל כ"מדינה עבריינית", לרבות באמצעות טענות על ביצוע "רצח עם", "משטר אפרטהייד" וכד', הולכת ומתקבעת בעניינה של מדינת ישראל תפיסה שלילית בקרב ציבור רחב.

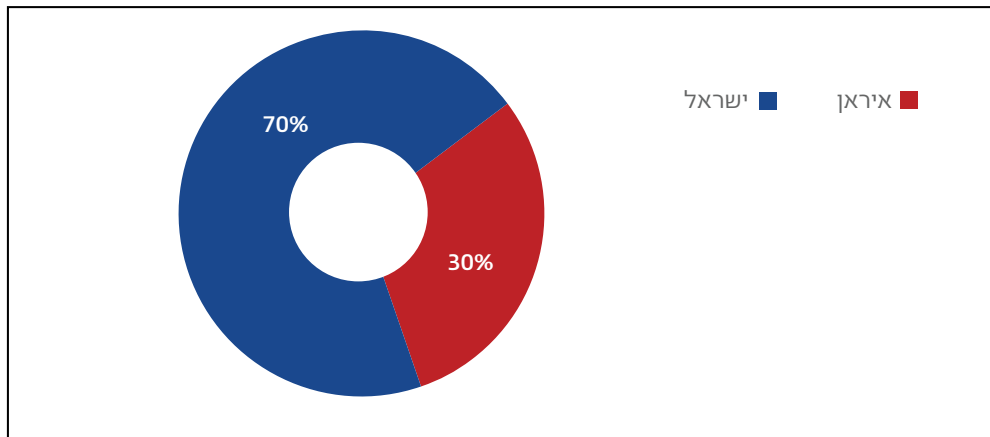
הממצאים

1. היחס בין ההתייחסות לחוקיות הפעולות של איראן לבין חוקיות הפעולות של ישראל

מתוך 1,348 הכתבות שנאספו מכלי התקשורת

כמפורט לעיל, שבהן עלו נושאים בעלי נגיעה או פוטנציאל להתייחסות לעניין ה"חוקיות", 242 כתבות אזכרו סוגיות של "חוקיות" בלחימה. מתוכן, 176 עסקו בחוקיות הפעולות של ישראל, כלומר קרוב ל-70%, ו-76 בחוקיות הפעולות של איראן, כלומר כ-1.30%.

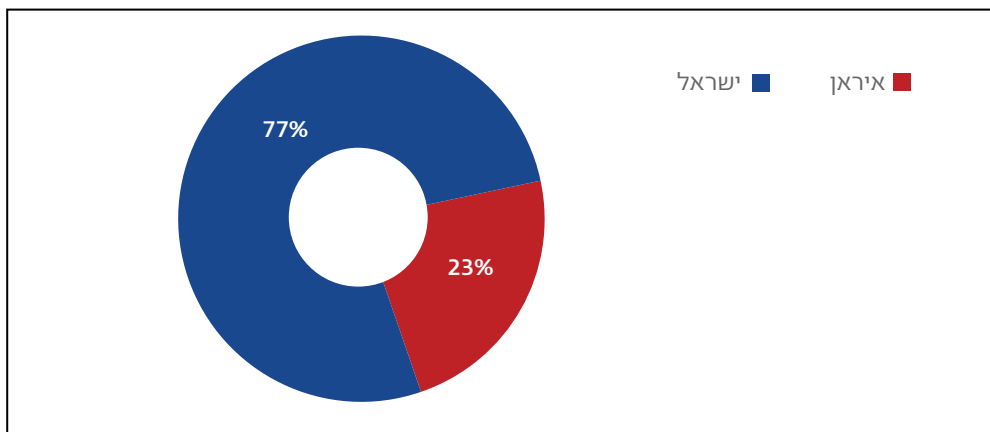
העיסוק בחוקיות של פעולות הלחימה מצד ישראל ומצד איראן (17 כלי תקשורת מובילים בעולם)

(לדוגמה, האשמה איראנית או ישראלית שפגיעה באזרחים היא פשע מלחמה) או המצדיקות את פעולותיהם (לדוגמה, טענה איראנית שהם פעלו בהתאם לזכות ההגנה העצמית).

אלא שתמונה זו אינה שלמה. חלק לא קטן מן ההתייחסות התקשורתית ל"חוקיות" אינו אלא ציטוט בתקשורת של טענות שהעלו גורמים רשמיים משני הצדדים המאשימות את הצד שכנגד בהפרות חוק

העיסוק בחוקיות של פעולות הלחימה מצד ישראל ומצד איראן (מתוך כלל הכתבות)

הנתונים אינם כוללים ציטוטים של גורמים רשמיים מהצדדים עצמם, כלומר מדובר בהתייחסויות של גורמים שאינם ישראל או איראן.

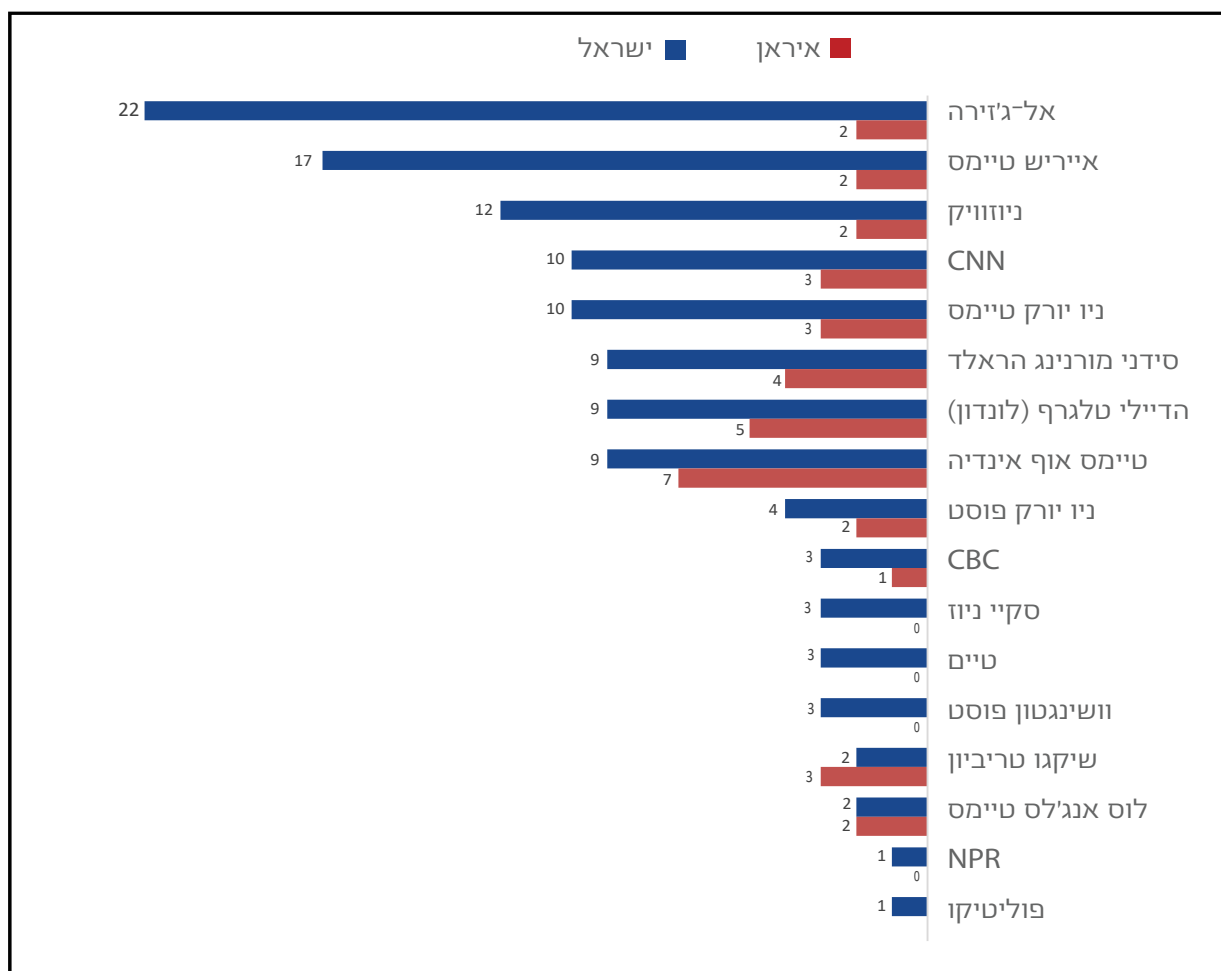
הפעולות של ישראל, ורק כ־23% עסקו בחוקיות פעולותיה של איראן.²

2. חלוקה לפי כלי תקשורת

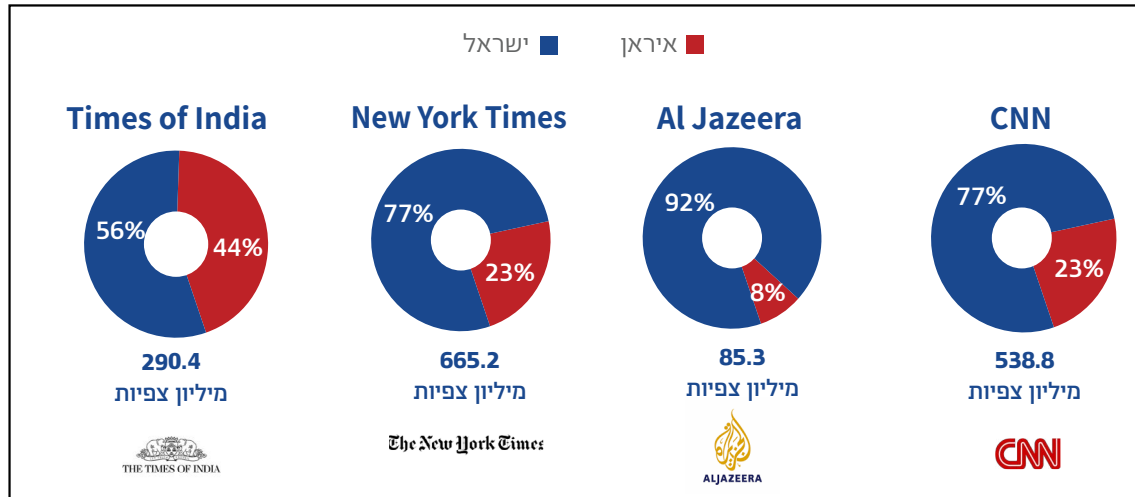
התרשים הבא מציג את תמונת המצב בהתייחסות לחוקיות של פעולות ישראל ושל איראן תוך השמטה של כתבות הכוללות רק "האשמות הדדיות" והצדקה עצמית של צד אחד את פעולותיו שלו עצמו. כלומר, מדובר בהתייחסות של גופים שלישיים, כגון כתבים, מומחים או מדינות אחרות.

לכן כאשר שואלים "איך העולם מתייחס לחוקיות הפעולות של שני הצדדים?" - כלומר, כאשר מנכים האשמות הדדיות והצטדקות של כל אחד מן הצדדים הלוחמים ובוחנים עד כמה התייחסו גורמים שאינם גורמים רשמיים מטעמה של ישראל או מטעמה של איראן לאופן שפעלו ישראל או איראן - עולה התמונה הזאת: 120 אזכורים עסקו בחוקיות הפעולות שנקטה ישראל ו־36 אזכורים בלבד עסקו בחוקיות הפעולות שנקטה איראן. אם כך, בשורה התחתונה, כ־77% מן ההתייחסויות של גורמים שלישיים עסקו בחוקיות

מספר ההתייחסויות בכלי התקשורת לחוקיות הפעולות של ישראל ושל איראן (ללא האשמות הדדיות והצדקות של הצדדים)

ההתייחסות בכלי תקשורת מובילים בעולם לחוקיות הפעולות של איראן לעומת ההתייחסות לחוקיות הפעולות של ישראל במהלך מבצע "עם כלביא" ומספר הצפיות בהתייחסויות אלה (ללא ציטוטים ישירים מטעם הצדדים עצמם)

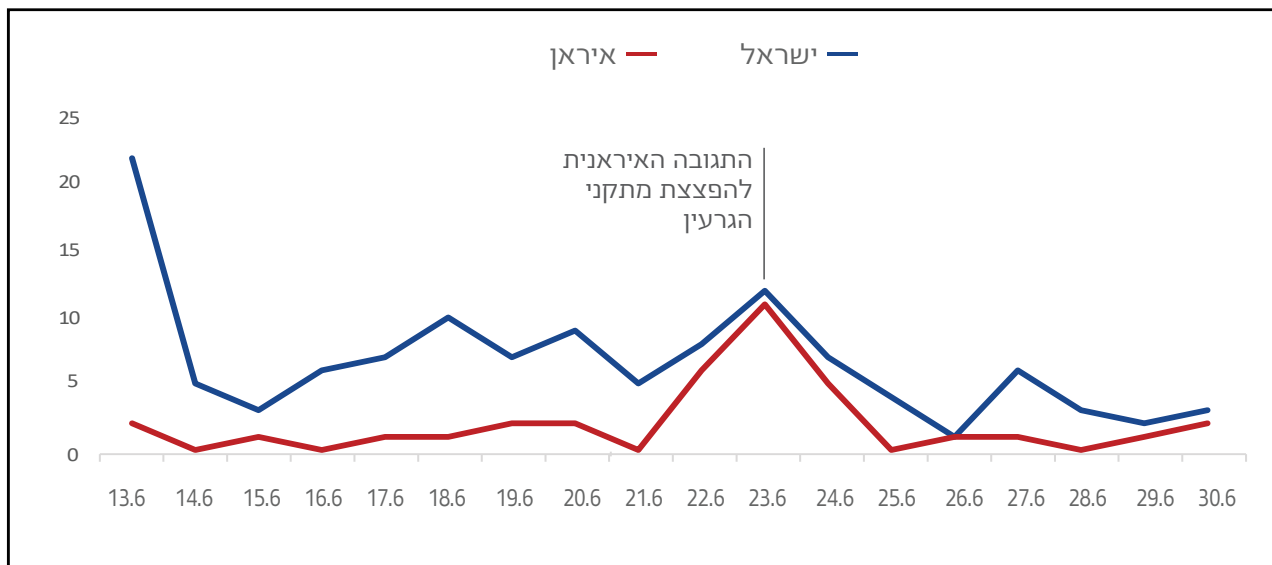

3. התפלגות לאורך הלחימה

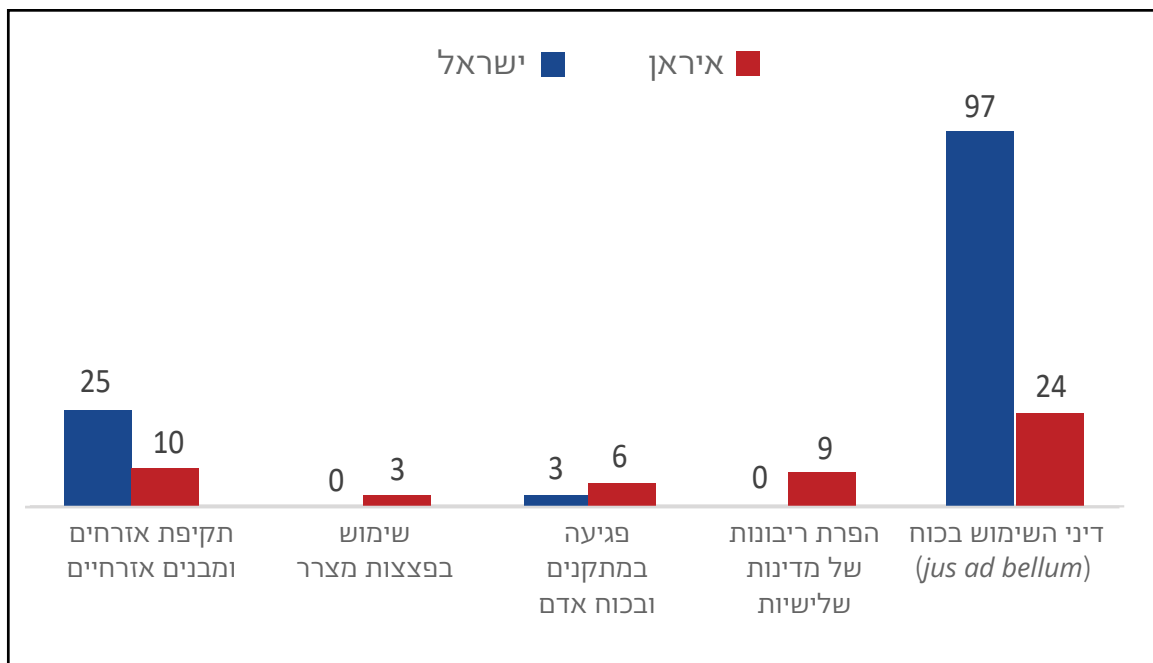
החוקיות של התקיפה. ואולם לפי התרשים הבא, כמעט לאורך כל הלחימה ההתייחסות לחוקיות הפעולות של ישראל הייתה בהיקף גדול יותר מזה של ההתייחסות לחוקיות הפעולות של איראן.

באופן טבעי, הדיון בימים הראשונים של הלחימה התמקד בעיקר בשאלת יציאתה של ישראל למבצע עם כלביא, ולפיכך הדיון בימים האלה התמקד בשאלת

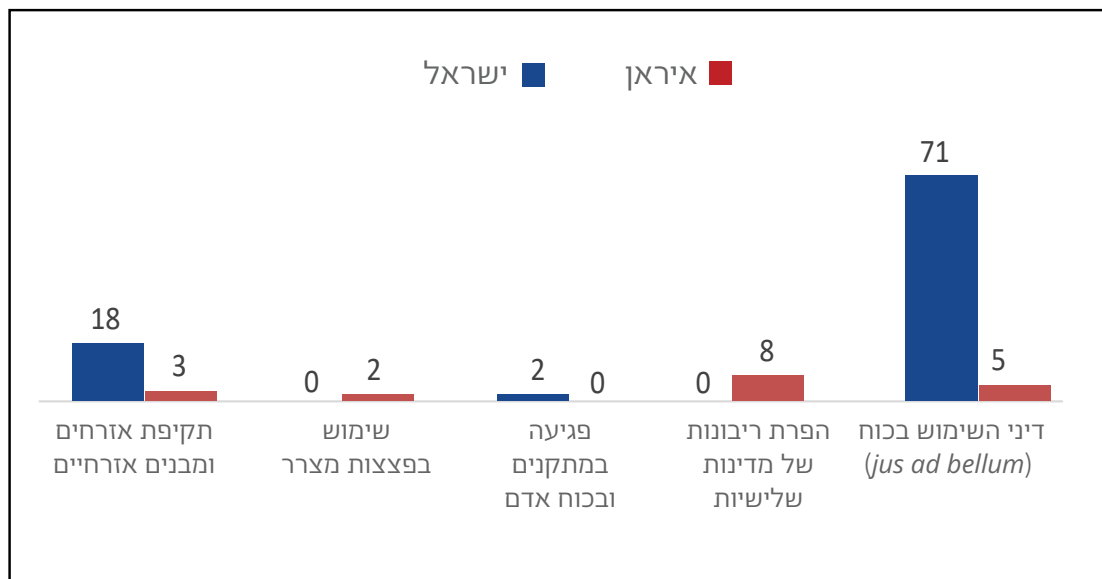
מספר ההתייחסויות בכלי התקשורת לחוקיות הפעולות של איראן ושל ישראל, יוני 2025

הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת (כולל האשמות והצדקה עצמית של שני הצדדים)

הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת (גורמים שלישיים בלבד, ללא האשמות הדדיות והצדקה עצמית)

בכחול: התייחסות לפעולות של ישראל **באדום:** התייחסות לחוקיות הפעולות של איראן

4. נושאי הדיון העיקריים

המחקר מצא כי הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת היו:

1. **דיני השימוש בכוח (Jus ad Bellum)** – שאלת חוקיות היציאה הישראלית למבצע עם כלביא והתגובה האיראנית לה. לדוגמה, טענות לכך שישראל הפרה את מגילת האו"ם ושפעולותיה אינן יכולות להיות מוסברות מכוח עקרון ההגנה העצמית. ומנגד, טענות איראניות שהאיראנים זכאים לזכות ההגנה העצמית בשל המתקפה עליהם.

2. **הפגיעה באזרחים ובתשתיות אזרחיות**; או כאלה שנטען לגביהן שאין מדובר במטרות צבאיות או מי שנטען עליהם כי הם אינם יעד צבאי, למשל האשמות על פגיעה במדעני הגרעין האיראנים.

3. **הפגיעה במתקני רפואה ובסגל רפואי.**

4. **סוגיות הקשורות להפרת ריבונות של מדינות אחרות.** שני התרשימים לעיל מציגים את ההתייחסות לסוגיות העיקריות שעלו במהלך הלחימה וכן התייחסות לעניין נוסף: שאלת חוקיות השימוש בפצצות מצרר. הנתונים כוללים גם אזכור של התקשורת להאשמות ההדדיות בין איראן לישראל בדבר אי־חוקיות הפעולות של הצד שכנגד (למשל, האשמת ישראל מצד גורמים איראניים בהפרת הדין הבינלאומי בשל הפתיחה בלחימה או האשמות מצד שרים בישראל כלפי איראן בתקיפה בלתי חוקית של אזרחים).

כאשר מנכים האשמות הדדיות בין הצדדים ובוחנים רק התייחסות מצד גורם שלישי לסוגיית החוקיות (למשל, מדינות אחרות, ארגוני זכויות אדם, מומחים למשפט), מתגלה תמונה חד־צדדית אף יותר.

נתונים אלה מציגים עיסוק מוגבר בחוקיות הפעולות של ישראל בהקשר של תקיפה נגד אזרחים, סגלי רפואה

ומתקנים רפואיים באיראן בהשוואה לתקיפות של איראן נגד אזרחים ומתקני רפואה בישראל. למעשה, כמעט כל ההתייחסויות ל"חוקיות" בהקשר של תקיפות איראניות הגיעה באמצעות אזכור האשמות מצד גורמים רשמיים בישראל.³

תמונת מצב זו צורמת במיוחד בהתחשב בכך שבמהלך מבצע עם כלביא נורו מדי יום טילים איראניים ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה בישראל. סך הכול, מתוך 591 טילים שנורו נספרו למעלה מ־50 זירות נפילה, רבות מהן בשטחים מיושבים. טילים אלה גבו את חייהם של 31 ישראלים וגרמו לפציעתם של כ־3,500 ישראלים (על פי נתוני המכון למחקרי ביטחון לאומי, [INSS](#)).

גם כאשר ישנה התייחסות לצד האיראני, פעמים רבות היא נעשית באופן מגמתי ושאינו מאפשר לנמעני הכתבה לקבל תמונה שלמה או נכונה באשר למצב המשפטי. במקרה של הפגיעה הישירה בבית החולים סורוקה, לדוגמה, צוטטו הסבריו של בכיר איראני שאמר כי הטיל כוון לעבר מטרה ברדיוס של קילומטר מבית החולים, אבל לא הייתה שום התייחסות לעובדה שירי טיל כבד שכזה על אזור מיושב, שטווח סטייתו הצפוי הוא כה משמעותי, אינו יכול להיחשב על פי דין ירי מבחין.

5. מקרה מבחן 1: שימוש בידי ישראל בפצצות מצרר ושימוש בפצצות מצרר נגדה

ישראל ספגה ביקורת חמורה בגלל השימוש בפצצות מצרר במלחמת לבנון השנייה עוד לפני ההליך שהוביל לחתימה על האמנה הבינלאומית האוסרת לחלוטין את השימוש בפצצות מצרר בשדה הקרב (אמנת דבלין; Convention on Cluster Munitions - CCM), שאליה הצטרפו יותר מ־110 מדינות, אף שישראל ואיראן אינן חברות באמנה זו.

נושא השימוש בפצצות מצרר בשדה הקרב קיבל תהודה תקשורתית גם בהמשך, ואף לאחרונה, כאשר

6. מקרה מבחן 2: היעדר התייחסות לחוקיות התגובה האיראנית

אף שישראל טענה לקיומו של סכסוך מזוין מתמשך עם איראן, שמכוחו היא הייתה רשאית, לטענתה, לתקוף את איראן, רוב הדיון הציבורי והמשפטי התמקד בשאלה אם תקיפת איראן על ידי ישראל יכולה להתפרש כ"הגנה עצמית" מצידה על פי דיני השימוש בכוח (*Jus ad Bellum*) במשפט הבינלאומי.

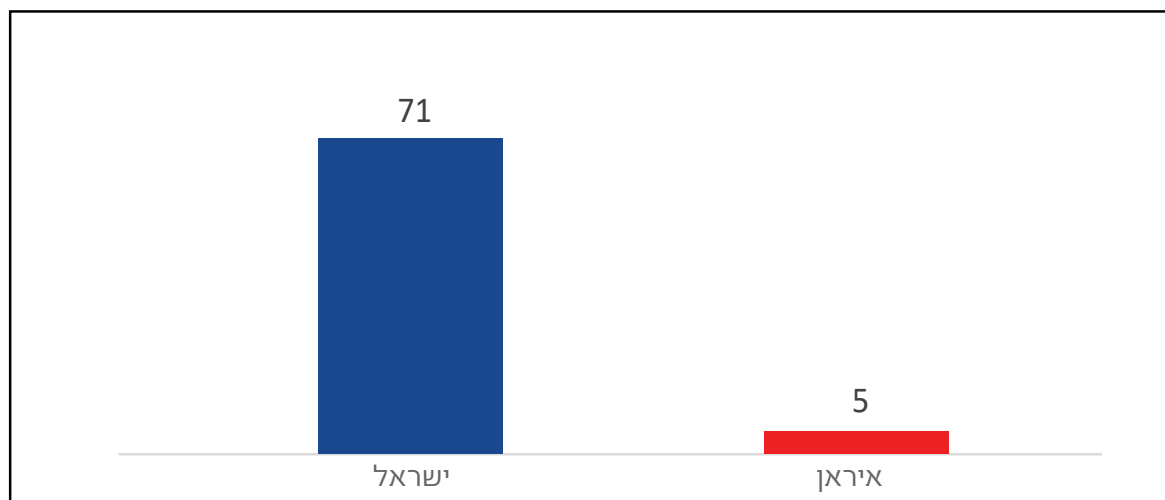
אלא שהמשפט הבינלאומי מסדיר את התנאים ואת המגבלות להפעלת הכוח לשני הצדדים לעימות. לענייננו, השאלה היא לא רק אם ישראל פעלה כדין כאשר היא יצאה למבצע עם כלביא. הדיון המשפטי אמור לעסוק גם בשאלה אם תגובתה של איראן עומדת במבחני המשפט הבינלאומי. בין השאר, איראן נדרשת להוכיח כי פעולותיה הן "הכרחיות" ו"מידתיות" לשם "הדיפת ההתקפה המזוינת" הישראלית. או במילים אחרות, האם ירי טילים ללא הבחנה על ערים ישראליות יכול להיחשב מעשה שנועד להדיפת ההתקפה הישראלית.

הבעייתיות החוקית בשימוש בהן הוזכרה בכיסוי התקשורתי של מלחמת רוסיה-אוקראינה, הן בעקבות ביקורת על שימוש רוסים בפצצות מצרר נגד אזרחים אוקראינים והן בהתייחס לאספקת פצצות מצרר על ידי ארצות הברית לאוקראינה. הנושא הוזכר בכלי התקשורת שנבדקו במחקר שלנו, ובכללם [New York Times](#) ו-[CNN](#).

כפי שעולה מן התרשימים לעיל בעניין נושאי העיסוק התקשורתי, הכיסוי התקשורתי בזמן המלחמה בנושא של תקיפת אזרחי ישראל בפצצות מצרר היה מוגבל ביותר. במעט המקרים שהנושא עלה, הוא נדון באופן מובלע ומצומצם (בניגוד לעיסוק הנרחב והביקורתי בנושאים אחרים).

נעיר כי לאחר מלחמת 12 הימים בין ישראל לאיראן פרסם ארגון אמנסטי דוח המאשים את איראן בהפעלה לא חוקית של פצצות מצרר נגד ישראל, אלא שקול זה לא נשמע במהלך הלחימה.

היקף הדיון בחוקיות היציאה למלחמה של ישראל לעומת היקף הדיון בחוקיות התגובה האיראנית

התבטאויות של גורמים איראניים וישראלים בנושא של חוקיות הפעולות שביצעה מדינתם, מצד אחד, ואי־חוקיות הפעולות שביצע היריב, מצד שני.

תמונת המצב מציגה יתרון של ממש לרטוריקה המשפטית האיראנית.

אומנם, ייתכן שבדומה להיבטים אחרים שנבחנו במחקר, נתון זה משקף הטיה פרו־איראנית של התקשורת ולא דווקא היעדר שימוש ברטוריקה משפטית מצד גורמים ישראליים. ואולם עיון מדגמי בהצהרות שניתנו בידי גורמים בכירים בישראל מגלה כי, על פניו, בניגוד להקפדה היתרה של גורמים איראניים להסביר את "חוקיות" פעולותיהם כדי לצייר את איראן כמי שמצייתת למשפט הבינלאומי, מצד אחד, וכדי להציג את מעשיה של ישראל כהפרות של הדין ואף כפשעי מלחמה, מן הצד שני – גורמים ישראליים אינם משתמשים במקרים רבים ברטוריקה משפטית דומה בהתייחסם לאיראן.

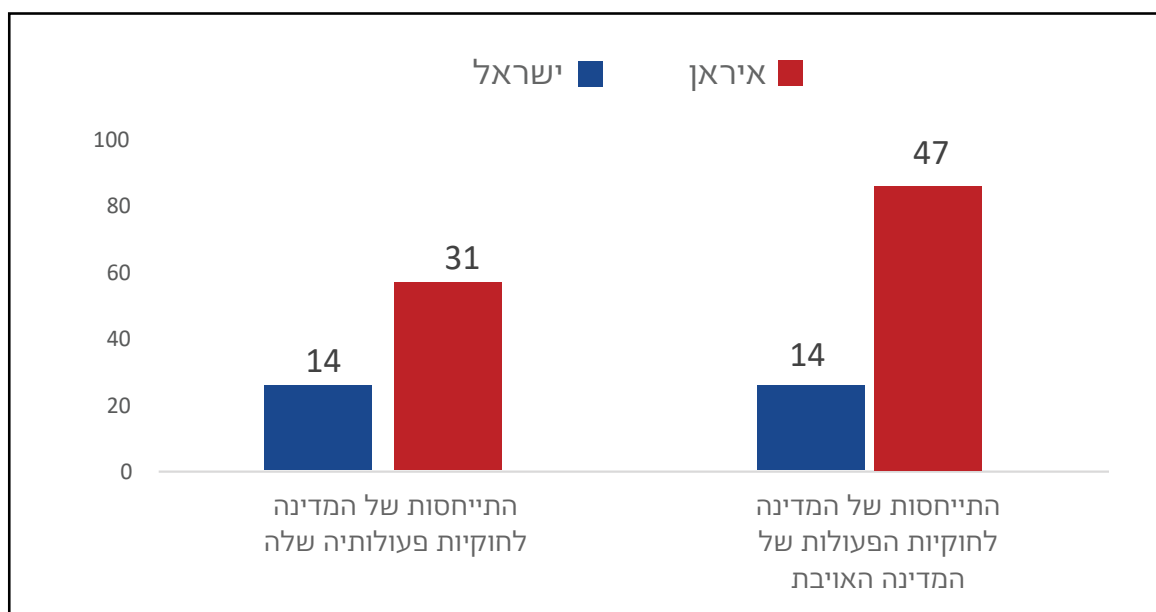
כאשר ישראל הותקפה במלחמת לבנון השנייה או לאחר טבח 7 באוקטובר, ניכר עיסוק בזירה המשפטית והציבורית בשאלת התגובה הישראלית; האם היה מותר לישראל לצאת להתקפה? האם ההתקפה עמדה בתנאי המשפט הבינלאומי ל"הגנה עצמית"? לעומת זאת, במקרה של מלחמת 12 הימים מול איראן, כאשר ישראל היא שיצאה להתקפה, נמצא דיון מועט מאוד, הן בדיון הציבורי בתקשורת והן בדיון בפורומים המשפטיים, בשאלה של התאמת התגובה האיראנית לדין הבינלאומי. הדיון התמצה, כמעט כולו, בשאלה אם יציאתה של ישראל להתקפה מוצדקת.

התרשים לעיל מציג את היקף ההתייחסות לנושא של חוקיות היציאה הישראלית להתקפה לעומת ההתייחסות לחוקיות הפעולות האיראניות בהקשר זה.

7. השימוש ברטוריקה משפטית ככלי הסברה

במסגרת המחקר בחנו את היקף השימוש ברטוריקה משפטית, דהיינו – עד כמה התקשורת מצטטת

השימוש ברטוריקה משפטית בהסברה מטעם המדינה, איראן לעומת ישראל

8. הפורומים המשפטיים

(indecisive) ורק מאמר אחד היה "חיובי", וגם זאת רק מהטעם שהגורם שאוזכר בו, שהביע עמדה "חיובית" ביחס לישראל, היה נשיא ארצות הברית, דהיינו - לא מומחה משפט.

מבחינת תוכן המאמרים, כלל המאמרים - זולת אחד בלבד - עסקו בחוקיות השימוש בכוח על ידי ישראל. מתוך אלה, רק מאמר אחד התייחס בתוכו גם לחוקיות הפעלת הכוח על ידי איראן. אף מאמר לא התייחס לחוקיות הפגיעה במתקנים רפואיים או השימוש מצד איראן בפצצות מצרירי לעבר מרכזי אוכלוסייה. זאת, בניגוד גמור להיקף העיסוק האקדמי בסוגיית חוקיות פצצות המצריר על ידי ישראל בלבנון ובניגוד לעיסוק הנרחב בפורמים אלה בחוקיות התקיפות הישראליות בעזה כנגד בתי חולים ומתקני רפואה. המאמר היחיד שעסק בתקיפת אזרחים ותשתיות אזרחיות עסק דווקא בישראל.

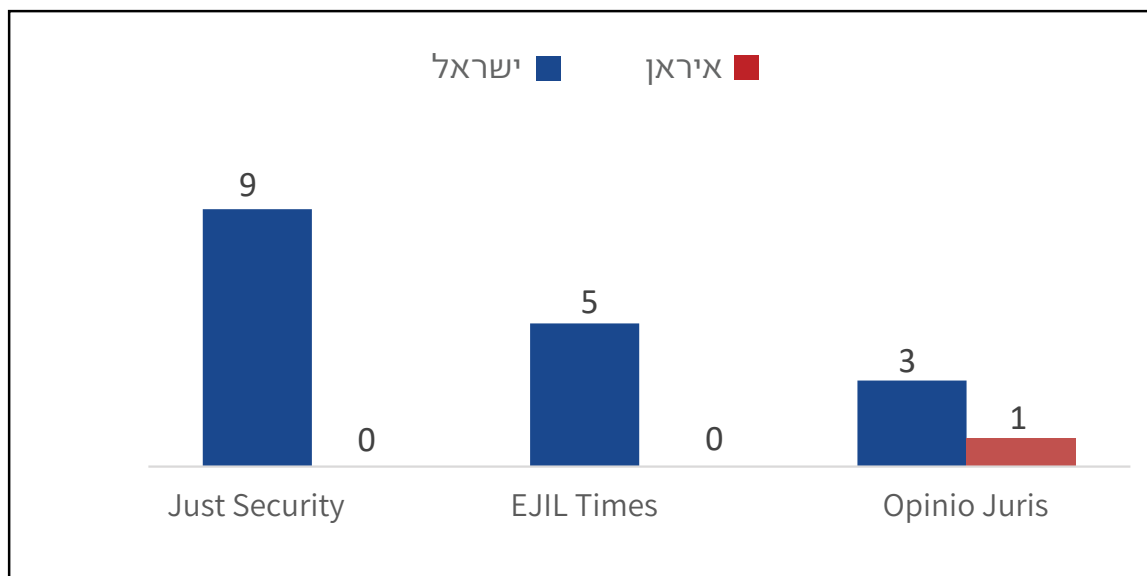
בשורה התחתונה, ניתוח הפורומים המשפטיים מגלה תמונת מצב עגומה של עיסוק ביקורתי, הממוקד כמעט באופן בלעדי בישראל והתעלמות כמעט מוחלטת מהתנהלות איראן במהלך המלחמה, גם בסוגיות המצויות בליבת השיח המשפטי ברחבי העולם, ואשר ממקדות - אפילו במקביל למבצע "עם כלביא" - ביקורת חמורה כלפי ישראל.

פורומים משפטיים מהווים מוקד לשיח בין מומחים בתחום המשפט הבינלאומי. הכתיבה בהם היא אקדמית מקצועית ובין הכותבים מצויים מומחי משפט מן השורה הראשונה בעולם. מטבע הדברים, פורומים אלה מושכים אליהם את כלל חברי הקהילה העוסקת בתחום המשפט הבינלאומי, בהם מרצים, שופטים ובעלי תפקידים בצבאות, משרדי חוץ, משפטים וביטחון ברחבי העולם, בעלי השפעה פוטנציאלית על עיצוב העמדה של מקבלי ההחלטות בארצם.

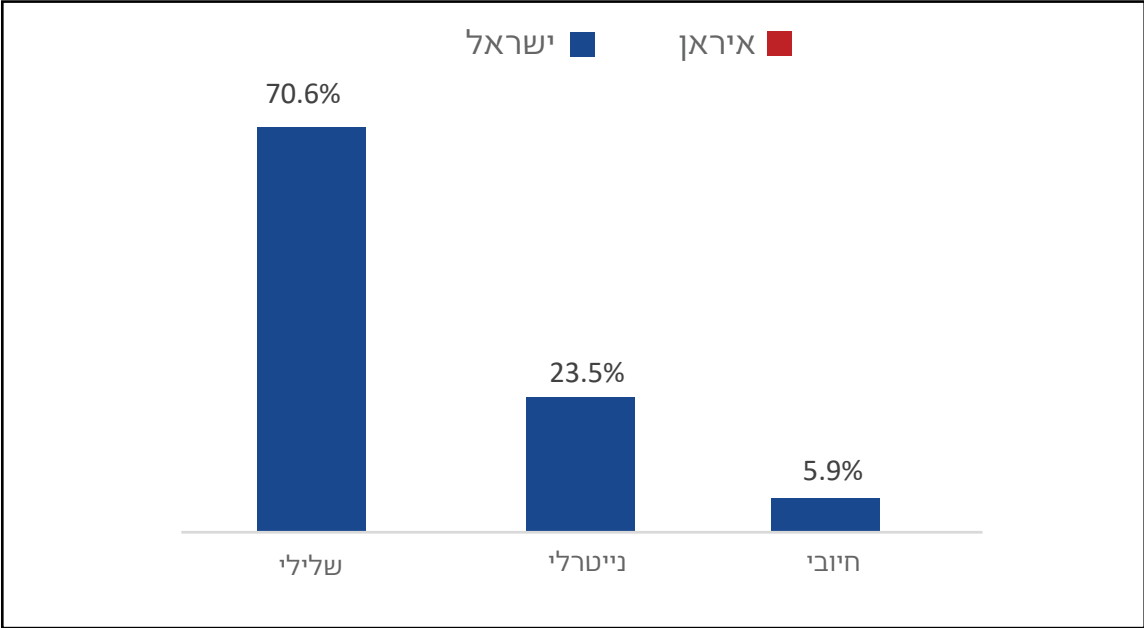
במסגרת המחקר נבחנו ההתייחסות לחוקיות פעולות איראן וישראל בשלושה פורומים מובילים: Just Security, EJIL: Talk! (European Journal of International Law) ו-Opinio Juris⁴.

המחקר מצא כי במהלך הלחימה פורסמו 17 מאמרים שעסקו בסוגיות העולות מהמלחמה שבין איראן לישראל. כולם עסקו בחוקיות פעולות ישראל, כאשר רק אחד התייחס בתוכו גם לחוקיות פעולות איראן. מתוך המאמרים, כ-70% היו ביקורתיים כלפי ישראל, כ-24% היו "ניטרליים"

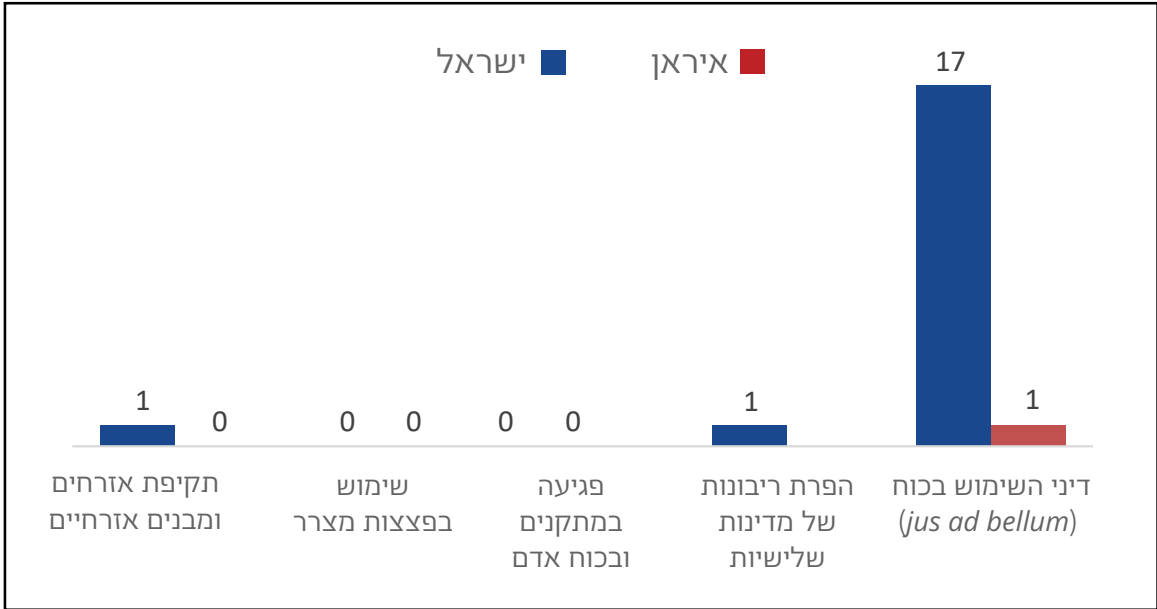
מספר המאמרים הבוחן את חוקיות פעולות איראן וישראל

נימת ההתייחסות (סנטימנט) של המאמר לחוקיות הפעולות (ביקורתית, חיובית או ניטרלית)

הסוגיות המשפטיות שנדונו במאמרים

המלצות

1. יש לפרסם מטעמה של ישראל כבר בסמוך לפרוץ אירועי לחימה ומייד עם סיומם דוח המסביר את חוקיות הפעולות של ישראל. על הדוח גם להצביע על ההפרות שביצע הצד שכנגד. רק כחודש וחצי לאחר סיום מבצע עם כלביא פרסם משרד החוץ דוח שכזה, אלא שבשל פרסומו המאוחר הייתה מידת השפעתו על השיח בתקשורת ועל גיבוש עמדתם של מומחי המשפט מוגבלת ביותר.
2. יש להגביר את השימוש ברטוריקה משפטית בידי גורמים מדיניים וגורמי הסברה ישראלים. לשם כך חשוב כי גורמים אלה יקבלו תדרוך והמלצות מגורמי הייעוץ המשפטי במשרדם כחלק בלתי נפרד מן ההיערכות לתדריכים ולמסיבות עיתונאים.
3. במהלך הלחימה יש להשתמש בכלים טכנולוגיים, בעיקר רשתות חברתיות, כדי להדהד את הנרטיב הישראלי, ובכלל זה את ההצדקה המשפטית לפעולותיה של ישראל ואת הפרת הדין בידי הצד השני.

הערות

- 1 10 פרסומים מתוך 242 עסקו בחוקיות הפעולות של שני הצדדים, ולפיכך המספר גדול מסך הכתבות
- 2 ובכך לא די: מתברר שמתוך 36 הפרסומים שעסקו בחוקיות הפעולות של איראן, 8 עסקו בכלל בפעולות של איראן נגד צד שלישי, שאינו ישראל, למשל חוקיות התקיפה של הבסיסים האמריקאיים בשטח קטאר. לכן כאשר בוחנים כיצד התייחסו גורמים שלישיים לחוקיות של פעולות הלחימה בין איראן ובין ישראל בלבד, עולה כי 81% עסקו בישראל ורק 19% עסקו בחוקיות פעולותיה של איראן.
- 3 נדגיש כי אין בכך כדי לומר שלא היה כיסוי תקשורתי לפגיעות באזרחים בישראל. המחקר התמקד בבחינת מקרים שהייתה בהם גם התייחסות לסוגיה של חוקיות הפעולות.
- 4 יצוין, כי ניתן למצוא מספר עמדות של מומחים שהביעו עמדה התומכת בישראל, שפורסמו מחוץ לפרסומים אלה. ראה: [Schmitt; Corn and Kittrie; Tsagourias](#).